

ב"ק עד: מעשה בר"ג שסימא את עין טבי עבדו והיה שמח שמחה גדולה, מצאו לר' יהושע אמר לו אי אתה יודע שטבי עבדי יצא לחירות, אמר לו למה, א"ל שסמיתי את עינו, אמר לו אין בדבריך כלום שכבר אין לו עדים. בקהלת יעקב (תוס' דרבנן אות קיד) הקשה דלפי מה שהי' סבור ר"ג, הרי נתייבש ממנו ונעשה הפקר וזכה העבד בעצמו, וכעין דס"ל לר' יוחנן בכריתות (כד.) גבי שור הנסקל שהוזמו עדיו כל הקודם בו זכה.

וכתב ליישב דר"ג לא גילה דעתו אלא לר' יהושע בלבד, נמצא שלא הפקירו בפני ג'¹, ואף דמה"ת כבר זכה בעצמו מ"מ כיון דמדרבנן בעי ג' עדיין עבדו הוא ואסור לשחררו מפני עשה דלעולם בהם תעבודו. ושוב דחה זה דטעמא דבעינן ג' משום דסתמא כל דליכא ג' לא גמר להפקיר כיון דליכא א' זוכה וב'

מעידים (נדרים מה.)², אבל הכא דלפי מה שיעיד ר' יהושע אנן סהדי שכבר נתייבש ממנו, בכה"ג לא שייך לומר שמא לא גמר להפקיר כיון שההפקר אינו מדעתו כי אם נעשה מאליו דאנן סהדי שנתייבש ממנו וכל כי האי כעדים דמי³.

באהלי יהודה (ערך הפקר) כתב לתרץ דכיון דעדיין צריך לעמוד בדין כדי שיחייבוהו להוציא העבד⁴ אכתי לא מתייבש⁵. ובשו"ת אבן הראשה (סי' מא) דחה זה דכיון שחשב שבי"ד יחייבוהו וגם הי' שמח בדבר, בודאי כבר נתייבש קודם שעמד בדין⁶.

בשו"ת שו"מ (תנינא ח"ד סי' קסג) כתב דכיון דאכתי צריך גט שחרור⁷, שוב אסור לתת לו ג"ש דיעבור על העשה דלעולם בהם תעבודו⁸.

1. באהלי יהודה תמה מי הגיד לו שלא היו שם אנשים אחרים. וע"ע שם.
2. עי' במדרכי פסחים (סי' תקלא) "ואע"ג דאמרינן בנדרים שאין הפקר פחות מג' זהו מדרבנן, והכא בחד סגי דודאי גמר בלבו להפקיע האיסור". בעל שערי תורה (נדפס במוריה ניסן תשס"ו עמ' ל) ביאר בדעתו וברעת התוס' (שבת יח: ד"ה דמפקרא) דהטעם דבעינן ג', משום דאי ליכא עדים דילמא יכחיש ויטעון שלא הפקיר.
3. לפמש"כ אחרונים (תרומת הכרי סי' רסב; שו"ע הרב שו"ת סי' יד, ועוד הרבה) דשור הנסקל שהוזמו עדיו מדין יאוש אתינן עלה, לא שייך הכא כלל דיני הפקר ולא בעינן ג'.
4. עוד כתב דצריך העמדה בדין כדי להוציאו מדין עבד ולהתירו בבת ישראל. [היינו ע"י כתיבת גט שחרור, וצ"ע דאין זה אלא איסור בעלמא אבל שעבודו כבר פקע ומתייבש].

5. וכ"כ בעל שו"ת נפש חי' (מובא באבן הראשה), ע"ש דהא דקאמר ר"ג שיצא לחירות היינו בלשון עתיד (ש"צא).
6. והביא ראי' מחמץ שעבר עליו הפסח דקאמר בגמ' (ב"ק סו:) דכי מטא עידן איסורא מייאש, והיינו ע"כ ברגע שקודם ביאת האיסור, דאחר זמן איסורו לא שייך יאוש וקניית הגזלן.
7. מה שדנו אם נתייבש לפני העמדה בדין, הוא משום דבקנס אינו חייב עד העמדה בדין, אך עי' תוס' ב"ק לג. דשן ועין שאני משאר קנסות.
8. ובעיקר הדבר יש לעיין, דהא העמדה בדין היינו כשיש טוען ונטען ובעינן בי"ד לחייב, אבל הכא ליכא טוען ונטען ולמה לי העמדה בדין.
7. עי' רמב"ם פ"ה מהל' עבדים ה"ד.
8. צ"ע דהא הגט שחרור לא שייך לאיסור לעולם בהם תעבודו, דהגט לא בא אלא להתירו בבת ישראל,

בשׁו״ת בשמים ראש (סי' נ) כתב⁹ די"ל דשאני הכא דלא נתכוין העבד לזכות בעצמו וחשב כמו ר"ג שכבר יצא לחירות מן הדין וא"צ לזכיה, והו"ל כעודר בנכסי הגר דלא קנה¹⁰.

בשׁו״ת אבן הראשה (שם) כתב לתרץ דכיון דתיכף שהודה ואמר סימיתי את עינו א"ל ר' יהושע אין בדבריך כלום, כיון שנתברר לו תוך כד"ד שיאושו ה' בטעות אין ביאושו כלום, (וקודם הודאתו לא ה' מוכרח לשחררו אלא שה' מתאוה לזה ברצונו).

בשׁו״ת בשמים ראש (שם)¹¹ תירץ עוד דביאוש בעינן שיתייאש לכל העולם, והכא לא נתייאש אלא לגבי העבד¹².

בחקרי לב¹³ כתב דלא דמי להא דכריתות, דשאני שור הנסקל דלפני שהוזמו העדים ה' הדין אמת דאסור בהנאה, וכשבאו עדים אח"כ הוא דבר הנולד, משא"כ הכא דר"ג איהו אשר נדמה לו דיצא לחירות אבל דינא לאו הכי הוה¹⁴.

ע"י עוד מש"כ ליישב הקו' מכריתות בישועות ישראל (סי' כה סק"א), וע"י אבן שהם (סי' פז) שהשיג על דבריו. וע"ע בבית יחזקאל (סי' ח) שהביא מבעל אגודת אזור שביאר הגמ' באופן דר"ג גופי' נתכוין בדבריו מצד דינא דגמ' כריתות, וע"ע תי' שם ובבנימין זאב אחרון (ח"ב סי' מא).

12. ע"י מה שהעיר בבית יחזקאל.

13. חו"מ ח"א סוס"י קד, וכ"כ בשׁו״ת בשמים ראש ובאור הישר עה, א.

14. ולפי"ז ר' יוחנן דפליג אר"ל בירושלמי (פ"ד ב"ק ה"ח) דקאמר יאוש של טעות ה', לאו משום דס"ל דיאוש בטעות הוי יאוש, אלא דס"ל דבכה"ג לא חשיב טעות, ע"י חתן סופר (יאוש אות ג); שו"ת זכרון שמואל (גיטין לב. תוד"ה מבוטלת); אור שמח (פ"ב זכ"י הי"ח).

אבל כבר לפני כן זכה בעצמו ואסור לרב להשתעבד בו, ולמה יעבור על לעולם בהם תעבודו בנתינת גט. 9. וכ"כ בשׁו״ת אבן הראשה.

10. בקהלת יעקב כתב דכיון שכיוון לזכות בעצמו מה לי אם יכוין לצאת מדין שן ועין או מדין הפקר הא כיוון לזכות בעצמו. וצ"ע דלכאורה היוצא בשן ועין אינו צריך כוונה לזכות בעצמו, וכמו שהבין בבשמים ראש.

11. וכ"כ בזכרון יהודה סי' פ.